

Lönebildningen och arbetslösheten – en angelägen diskussion

Den svenska arbetsmarknaden präglas av en till synes paradoxal situation. Sysselsättningen är hög i ett internationellt perspektiv, samtidigt som arbetslösheten under lång tid legat på en jämförelsevis hög nivå. Särskilt tydlig är utsattheten bland grupper med svag förankring på arbetsmarknaden. Detta väcker en central fråga: hur väl fungerar lönebildningen i relation till de utmaningar arbetsmarknaden står inför?

I detta temanummer, som vi valt att förlägga till tidskriftens forumdel för att möjliggöra en bred diskussion, inleder Pär Österholm en diskussion om sambandet mellan lönebildning och arbetslöshet i Sverige. Hans artikel aktualiserar frågor som länge funnits i den ekonomiska debatten, men som fått förnyad tyngd i ljuset av en mer tudelad arbetsmarknad, förändrad demografi och växande matchningsproblem.

Det som följer är ett ovanligt brett meningsutbyte. Här möts arbetsmarknadens parter – LO och Unionen på den fackliga sidan samt Svenskt Näringsliv, Almega och SKR på arbetsgivarsidan – och forskarsamhället i ett gemensamt sammanhang. Ambitionen är inte att nå konsensus, utan att tydliggöra var skiljelinjerna går – och vad de ytterst handlar om.

Samtidigt framträder vissa gemensamma utgångspunkter. Flera bidrag pekar på att arbetslösheten i betydande utsträckning är strukturell och nära kopplad till brister i matchning, utbildning och arbetsmarknadens funktionssätt. Men därifrån divergerar slutsatserna. Vilken roll spelar lönebildningen i detta sammanhang – och hur stor är dess betydelse?

En återkommande ståndpunkt är att den aggregerade lönebildningen i huvudsak fungerar väl. Den lyfts fram som en institution som bidragit till stabila reallöneökningar, låg konfliktnivå och god konkurrenskraft. Ur detta perspektiv ligger lösningarna främst utanför lönebildningen – i utbildningssystemet, arbetsmarknadspolitiken, bostadsmarknaden och andra delar av det ekonomisk-politiska ramverket.

Andra bidrag pekar i stället på att lönebildningen, trots sina styrkor, kan bidra till att höja trösklarna in på arbetsmarknaden. Relativt höga lägsta-löner och en sammanpressad lönestruktur lyfts fram som faktorer som försvårar inträdet för grupper med svag förankring, samtidigt som bristyrken i andra delar av ekonomin signalerar behov av större flexibilitet i relativ-lönerna.

En tredje linje betonar samspelet mellan institutioner. Lönebildningen kan inte förstås isolerat, utan måste analyseras tillsammans med penningpolitik, finanspolitik, utbildningssystem, bostadsmarknad och arbetsmark-

nadspolitik. I detta perspektiv blir frågan mindre om en enskild institutions utformning, och mer om hur helheten fungerar.

Diskussionen är därmed inte bara empirisk utan också normativ. Hur ska mål som sysselsättning, reallöner, relativlöner och konkurrenskraft vägas mot varandra? Vilket ansvar vilar på arbetsmarknadens parter – och vilken roll bör staten spela?

Att dessa frågor saknar enkla svar är i sig ett skäl till att de behöver ställas. Den svenska modellen har historiskt präglats av en betydande anpassningsförmåga, men den är inte statisk. Förändrade ekonomiska och demografiska förutsättningar ställer nya krav på både analys och policy.

Förhoppningen är att detta meningsutbyte kan bidra till en mer nyanserad och fördjupad diskussion om en av vår tids mest centrala ekonomisk-politiska frågor – hur arbetsmarknaden ska fungera i en föränderlig ekonomi.

Heather Congdon Fors och Oscar Erixson